

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOROS GYÖRGY, BOGA KÁROLY, DR. CSERNÁTONI GYULA, CZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN, SÁNDOR JÓZSEF.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — NAGY I ÁLMÁN közs. isk. igazgató-, egye.l. pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

Pestalozzi mint atya.

„Pestalozzi élete“ czimmel Morf H. egy kiválóan becses munkát bocsátott közelebről közzé, *) melynek második részében Pestalozzi burgdorfi működését ismer-teti, az 1801—1803 közötti időszakban.

A szerző által feldolgozott anyag kiváló becsesel bír, a mennyiben többnyire Pestalozzinak tanítótársaihoz, barátaihoz és ismerőseihez írott levei alapján van egybeállítva. E közlemények élénk képben tüntetik elénk azon tollharczot, mely e század elején, a Pestalozzi módszere alapján kifejtett.

Pestalozzi burgdorfi lakhelye ez időben az ember-barátok és paedagógok valóságos bucsujáró helye. A legkülönbözőbb foglalkozású és nemzetiségű emberek keresték fel itt a nagy mestert. Azoknak feljegyzései, a kik közvetlenül szemtanui valának Pestalozzi áldásos működésének, ránk mint a nevelés-történelem tanulmányozóira, kiváló érdekekkel bírnak.

Tanítványai közül a legkiválóbbak egyike, Gruner G. A. 1803-ban mintegy 30 levelet adott ki e czimmel: „Levelek Burgdorfból Pestalozziról.“ E levelek egyikében, mely Morfnak fennebb idézett művében közölve van, a következőleg jellemzi Pestalozzit, mint atyát:

A tanítványok egy része, mintegy 8—10 gyermek, a kik a megállapított sorrend szerint következtek, nagy örömmel kelnek fel reggel, valamivel korábban mint társaik, hogy az alatt míg ezek házi teendőiket elvég-zik atyjoknál, Pestalozzinál, időzzenek.

Komoly csendben várják a félhomályban (télien, reggel 6 órakor) szeretett nevelő atyjukat és barátjukat.

Nem sokára belép világító eszközével Pestalozzi. Szívélenség és jóakarát tükrözik arcán, atyai szeretettel köszönti tanítványait. Mindeniknek kezét nyújt, s mindenikhez egy-egy egyéniségéhez alkalmazott kérdést intéz. Tudakozódik elvégzett gyakorlataikról. Szüleikről beszél a gyermekeknek s lelkökre köti, hogy ezeknek örömet szerezni igyekezzenek. Sokszor az egyesekhez intézett szavaira, egy természetes fordulattal, mindnyájok figyelmét felhívja. Kiválóan az erkölcsös és vallásos érzés felköltésére igyekszik hatni.

*) «Zur Biographie Pestalozzis» von H. Morf- zwei Theile. Verlag von Bleuer-Hausheer in Winterthur.

Az egyiket megdicséri jó magaviseletéért, egy má-sikat egy oly tettért, mely jó szive és szép érzéséről tesz tanúságot. A másokban az önbizalmat fokozza, ér-tésére adva, hogy neki is van képessége jót tenni, s e képesség felhasználása kötelesség. A harmadikat bálára inti a teremtő iránt, ki fogékony elmével ajándékozá meg, s kéri, hogy hivatásáról, t. i. az életben jót ten-ni, soha se feledkezzen meg. A negyediket atyai szigorral dorgálja, mert ismételten panaszokat hallott fe-lőle. E beszélgetésekbe olykor mulatságos észrevételek sző bele. E sokoldalú, változatos és a növendékek egyéniségéhez alkalmazott társalgásnak fő és jellemző tulajdonsága az atyai szívélenség melege. Ez eredmé-nyezi, hogy minden egyes szó az egészre és az egyesre egyaránt kiváló hatást gyakorol.

E társalgás alatt a többiek is elvégezték teendői-keket, s a csegettű jelére ezek is a tanterembe gyüle-keznek. Pestalozzi megszólítja őket, úgy a hogy érző-sei, gondolatai, kedélyhangulata avagy éppen egy adott alkalom hozza magával.

Például ilyen formán: Jó reggelt gyermekek! (Kö-szöntését a tanítványok viszonzozzák.) Gondoltatok-e már Istenre? Hálát adtatok-e már a Mindenhatónak az éj-jeli nyugalomért, és azon jószágért, hogy ti mindnyá-yan jó egészségben virradtatok e mai napra? Vagy pe-dig így: Megemlékeztetek-e arról, miről a tegnap be-széltem nektek? Feltettétek-e magatokban, hogy ma megteszitek mindazt, mire a tegnap figyelmeztettelek? Van-e köztetek olyan, ki ezt magáról őszintén bevall-hatja? Tudom úgy is, hogy ti inkább hallgattok, sem-mint igaztalan dolgot mondánatok. (Némelyek talán je-lentkeznek, hogy ők Istenre, vagy jó tettekre gondol-tak.) Mire Pestalozzi így folytatja: Gyermekeim ennek igen örvendek, de vannak köztetek olyanok is, a kik nem szerzik meg nekem ez örömet. (Ilyen kérdéseknél gyakran megtörtént, hogy egyes tanulók határozottan kijelentették, hogy nekik ma még egy jó gondolatuk sem jött.) Ha ilyenkor a tanulók egyike sem felelt, Pes-talozzi egyeseket kérdezett ki, hogy vajjon gondoltak-e már ma jóra? gondoltak-e Istenre. S nagyon gyakori volt az az eset, hogy a kérdezett gyermek őszintén be-vallá, hogy nem.

E beszélgetések után egy-egy általános erkölcsi tétel vagy fogalomra tért át. Így pl. felemlítette, hogy

erőinket a kifáradásig kell gyakorolnunk s hogy még a megerőltetéstől sem kell vissza riadnunk. Más alkalommal arról beszélt, hogy mily szép, s mennyire méltó az emberhez, ifju korában ismereteket és készségeket sajátítani el, melyeket férfi korában az emberiség, főleg a szegény nép érdekében értékesíthet. Máskor ismét azon szent kötelességről beszélt, hogy mihelyt körülményeink engedik, gondoskodnunk kell azok oktatásáról és javításáról, a k'k annyira szegények, hogy a mindennapi élet anyagi szükségletei miatt, szellemi művelésükre sem idővel, sem eszközökkel nem rendelkeznek. Más alkalommal Jézus jellemének nagyságát vázolta, beszélt az emberiség javára vonatkozó érdemeiről s ajánlotta tanítványainak, hogy embertársaikért jót tegyenek, mint Jézus tevé az egész emberiségért.

E reggeli ájtatoskodás után kéri Pestalozzi tanítványait, hogy a nappal folyamán gondoljanak gyakran az általa most mondottakra, s hogy igyekezzenek cselekedeteiken ennek nyomát felmutatni.

Este midőn tanítványait ismét maga köré gyűjté, következőleg kérdé ki őket: Gondoltál-e a mai napon arra, a miről a reggel beszéltünk. Gyakran bevallja tanítványai közül nem egy, hogy a meghagyott kötelességekről megfélekedett. Pestalozzi az ilyet megdicséri őszinteségeért s inti kötelességeinek hű teljesítésére.

Gyakran volt eset arra is, hogy a gyermekek közül egyik-másik elferdítette a valót, s nem nyilatkozott őszintén, mit az emberismerő mester csakhamar felfedezett s következőleg útasít rendre: Óhajtottam volna, hogy szíved is azt érezze, mit ajkad tolmácsol.

Máskor egy-egy alkalmoszerű tárgyat használt fel erkölcsi oktatásra. Pl. midőn egy izben néhány napig távol volt tanítványaitól, így szólott hozzájuk: Gyermekeim! örvendek, hogy ismét közöttetek lehetek. Hálát adok Istennek, hogy jó egészségemet fenntartotta, hogy titeket is jó egészségben láthatlak. A míg távol valék, minden reggel gondoltam reátok gyermekeim, hogy vajjon egészségben ébredtetek-e fel? hogy gondoltok-e Istenre? a jó tettekre, ha erre nem figyelmeztethetlek. Napközben többször jutott eszembe, hogy vajjon szorgalmasok vagytok-e, hogy jutok-e eszetekbe, mint ti énnekem? Nem fognak-e némelyek rosszat tenni, miről majd sajnálattal fogok értesülni. Istennek hála, ez nem történt meg. Köszönöm gyermekeim.

A gyermeki életben felmerülő egyes eseteket szintén felhasználja Pestalozzi az erkölcsi oktatás anyagául. Ugyanerre alkalmas tárgyak szolgáltak az ünnepnapok, az év első napja stb.

Gyakran az életből merített példákat beszélt el s valamelyik gyermeket kérdé meg, hogy hasonló körülmények között mit tenne, hogyan gondolkozna.

Vasárnaponként a tanítók írott jelentést adtak Pestalozsinak arról, hogy a növendékek minő erkölcsi magaviseletet tanusítottak. Ilyenkor e jelentések alapján fejezte ki elismerését vagy rosszalsát.

Valóban élvezet volt látni ilyenkor az atya és a gyermekek vidám arculatát. Mintha mindeniknek csak ugyan atyja lett volna, úgy örvendett ha a tanítók az erkölcsi viselet javulását jelezték. Megkapó látvány, hogy a napi munkájokban kifáradt gyermekek hogyan igyekeznek az álmod elnyomni, csak hogy Pestalozzi esti erkölcsi oktatásait meghallgathassák Szeretetteljes rokonszenvvel csüngött mindenik nevelő atyján.

E sorokból világosan kitűnik, hogy mily nagy fontosságot tulajdonított Pestalozzi az erkölcsi nevelésnek, s hogy e tárgyban mennyire helyes volt módszere.

Tasnádi Imre.

Hat éves tanköteleseink oktatása a falusi népiskolában.

(Felolvasatott a szolnok-dobokamegyei tanító-testület betbleni fiók körének 1885. évi egyik gyűlésén.)

Az a szellemi szikra, mely a nagy alkotó által az emberbe plántáltatott, a legbecsesebb része lévén az emberi nemnek; csak mivelés által lehet fénylővé és csillogóvá. E szellemi szikra, — mint tudjuk, — kezdetben igen csekély fénynyel bír, úgy annyira, hogy p. o. egy csecsemő éppen nem képes a körülötte lévő dolgok felfogására és megkülönböztetésére.

De fejlődvén a csecsemő, gyermekké lesz s ama szikra, az ébredező lélek, mind több és több tért hódít magának: a körülötte lévő tárgyak, kibontakozván lelki szemei előtt a sötétségből; ismeretessé válnak s így ösmeri környezetét. A gyermek ekkor — mint mondani szoktuk, — „eszmei”, vagyis a szikra ébred, s lelki szemei megnyílnak. Ekkor kezdődik a gyermek kérdézősködése; ekkor kezdődik a „Mi az?” és „Miért.”

Érzékei megtelegráfirozzák a megkapott új dolgot a léleknek, mely nem bírván arról még tudomással, mohón rakja el kis tárházában. S minél több az így megismert dolgok száma, a kis tárház annál gazdagabbá lesz.

A léleknek ez első ébredésénél, kétség kívül, jótékonyan hat annak fejlődésére, a helyes felelet az egyes kérdezgetésekre, melynek megadói, természetesen, azok a kik őt környezik, s ezek között legfőképp a szülők. A gyermeknek ez első ébredésére kellene hogy figyeljen tehát minden szülő; ekkor kellene, hogy gyerekeit játszva nevelje és oktassa; ekkor kellene hogy lerakja a későbbi jó nevelés és oktatás alapját; szóval ekkor kellene, hogy ama kis szikra fényesítéséhez fogjon, melyet léleknek nevezünk. Ó de vajjon hány szülő teszi ezt; hány felel meg hiven igazi szülői kötelességének?! Bizonyára kevés, igen kevés. E mulasztás azonban főképp város helyeken kipótoltatik, mert hisz ott vannak a kisedővődák, gyermek-kertek, Fröbel intézetek stb., de vajjon a falusi szülő hason mulasztása kipótoltatik-e? Nem, s így falusi népiskoláink 6 éves tanköteleseinek nagy többsége (mondhatnám az egész) teljes tudatlanságban éri el a tanköteles kort. Leiki szegények, meli hasonlóknál közt nevedtek; ismeret nélküliek, mert környezetük sem volt más, szóval, a szikra még nagy részénél alszik, s a nemes oltványok helyett legfeljebb magasra tornyosult dudva és bozót diszeleg szegényítő pompájában.

S ha csak ez volna a baj, még hagyján, de tudjuk, hogy igen soknál a szellemi törpeséghez teszi gyengeség is járul a kellő táplálék és ruházat hiányában. Kettős baj tehát s egyik nagyobb mint a másik. Szomorú való, de szentigaz, hogy ily 6 éves növendékhez jutunk a falusi népiskolákban, kiknek úgy lelki minitesti fejlesztése egyedül a tanítóra van bízva.

Mit teszünk már most mi, falusi tanítók, az ily tankötelességekkel. Elmondom. Hát bizony oda ültetjük a szegényeket az iskola padjára, s mert ministeriális törvényeink úgy kívánják, követeljük tőlük, hogy legyenek szem és fül, hogy figyelmezzenek és tanuljanak s ezzel megkezdődik a lelki és testi győtrelem tanító és tanítvány közt.

Már pedig ez nem kis baj, sőt ellenkezőleg igen nagy baj, melyből minden rossz, de semmi jó nem származik az egész iskolai életen keresztül. Tudva azt,

hogy ebből származik *úgy a tanító mint a tanítvány elkedveltenedése és utálata a tanítás és tanulás iránt; tudva azt, hogy ebből fejlődik amaz irtózatossá ellenszenv, melyek még ma is lépten-nyomon találkoznak s mely jelenlegi rendszerünk folytán folytonosan fejlődik; tudva továbbá, hogy ez hordja méhiben a testi satnyulást és elbetegedést, melynek messze kiható rossz következménye nemzeti lét-kérdésünkbe is belevág, kérdelem, vajjon ésszerű-e jelenlegi eljárásunk? Nem. Ily következmények biztos tudatában nem szabad azon a ponton kezdenünk az oktatást, a hol azt manapság hazaszerte mindenütt, úgy a városi, mint a falusi népiskolákban, egyformán kezdjük.*

Hol kezdjük hát? áll elé önkénytelenül a fogas kérdés, melyre csak úgy egyszerűen felelnünk nem is lehet. Gondolkozzunk tehát felette.

Én részemről azt tartom, hogy minden elmélet csak akkor ér valamit, ha a gyakorlat rátette a siker koronáját. Ily szép elmélet népoktatási törvényeink azon része, mely úgy a falusi, mint a városi tankötelesekről egyforma képzettséget tételezve föl, — tekintet nélkül az osztott és osztatlan iskolákra, — kimondja általánosságban, azok *6-ik évbéli iskolakötelezettségét*; melyre fájdalom, 11 évi gyakorlat után sem tehetem fel a siker koronáját. Nem, mert tapasztaltam a fennebbieket.

Mint fiatal tanító, eltelve lelkesedéssel, buzgalommal pályám iránt, élt bennem ama hit, hogy a paedagogiában nincs ideál, ott minden megvalósítható. Voltak tanítványaim mindkét nemből, szorgalmasok és nem szorgalmasok, jó és rossz magaviseletűek különböző tehetségekkel felruházva, kik látva bennem a lelkesedést, maguk is utánam lelkesedtek, látva a kitartást, velem versenyeztek. Ezekkel öröm volt az élet, édes a munka; ez első tanítványaim képezték tanítói pályám virágyát, arany időszakát. De, kérdik talán t. pályatársaim, micsoda ideális badarság mindez, hiszen a korrallal haladunk s az emberiség hova tovább mind fejlettebb kell hogy legyen. Igaz, s én nem is akarom ezt elvitatni, de engedjék meg, hogy az előbbi állításomat egy tapasztalati példával bizonyíthassam be.

Ezelőtt 11 évvel volt az én aranyidőszakom a tanítói pályán, a mikor is jelen állásomon, mint új ember, megkezdtem a tanítói apostolkodást. Oskolám egyes növendékekből állván, kezdetben két osztályba soroztam őket. Egyikbe tettem azokat, kik már tudtak valamit írni és olvasni, a másikba azokat, a kik semmit sem tudtak. Az első mint *haladók* voltak 14-en, az utóbbiak vagyis a *kezdők* 35-ön. Községünkben ez időszakig nagyon el volt hanyagolva az iskolázás, anynyira, hogy még a haladók osztályában is elegendő voltak olyanok, a kik csak alig ösmerték a betűket, pedig már 11—12 évesek voltak s így közel állottak a tankötelezettség befejezéséhez. A kezdők csoportjáról hasonló mondhatok; *mind fejlett korúak voltak a megfelelő tudomány befogadására.* Lelkük szomjazta a tudományt, tudvágyuk anynyira fel volt ébredve, hogy mindnyájan égték a vágytól, hogy már valamit tanulhassanak. Egy lelkesült kis hadsereg vala ez, melynek csak vezér kellett.

Tanítani kezdettem: csak játszottunk a tananyaggal. *Az értelmes felfogás lehetővé tette a fokozatos gyors előhaladást; összpontosította a figyelmet és állandó jó feyelmet teremtett.* Rövid idő alatt bámulatos eredményt értem el s az év végén készen voltam két osztály tananyagával. Jöttek a következő tanévek: kettő, három,

s én hasonló eredményekhez jutottam. Fejlett koru növendékeimmel túlcaptam a népiskolai tanterv határain s e két-három év alatt bevégeztem a hat évre kiszabott tananyagot, s végeztük ezt én is ők is *kedvel, odaadással, buzgalommal s bizonyára nagy haszonnal az életre.* Nyertünk tehát *időt*, s pedig azt tartjuk, hogy „az idő pénz;“ nyertünk *tanulás iránti hajlamot s tiszteletet, iskola és tanító iránt*, mely minden további haladásnak erkölcsi alapját képezi; nyertünk *vidám, nyugodt lelki állapotot*, mely korunk human nevelési rendszerének fő-fő kelléke; nyertünk *szoros figyelmet és állandó jó feyelmet*, mely minden iskolának sava, bors, éltető eleme. De nem fokozom tovább, hogy fejlett koru növendékeim oktatásából még mi más hasznunk volt, hanem mellesleg megemlítem ama kérdést is, mely a közelebbi időkben nagy port vert fel a népiskolák túlterhelhetése, vagy túl nem terhelhetése felett. *Én a népiskolák túlterhelhetését a növendékek mikénti fejlettségétől teszem függővé.* Az éretlen 6 éves népiskolai növendék egész iskolai életén túl van terhelve, mert nem bírja felfogni a neki tanítottakat, — a mint van is ez nálunk hazaszerte, — míg egy másik ki már fejlődve van, könnyen halad keresztül a kiszabott tananyagot s ekkor a túlterhelésről szó sem lehet. E kitérés után, ha szólotam fennebb érett-korú növendékeimről, már csak azért is, hogy a két ellentétből annál biztosabban vonhassuk le következtetéseinket elmondom, hogy mi történt iskolámban az ők kilépésük után. Fejlett koru növendékeim helyett beállott rendre a 6 éves tankötelesekből, a egyes VI osztály, melynek kezelése próbára tette minden tetterőmet. Kínos, fáradságteljes napjaim következtek, de nem csüggedtem, mert gondoltam, hogy az erős kitartás, a szilárd akarat és ügybuzgalom okvetlenül meghozza gyümölcsét. Meg is hozta, de e gyümölcs fanyar és kesernyés volt, mert *éretlen* vala. Most már bezzeg nem csaptam túl a tanterv határain; de sőt alig tudtam azt, nagy erőlködések között, bár részben végezni. Mondhatom, hogy vékony, nagyon vékony eredményekhez jutottam, s hogy miként jutottam bár e vékony eredményekhez is, nem akarom leírni. Nem akarom lefesteni a küzdelmet, az erőlködő okvetlenkedést, úgy a magam, mint tanítványaim részéről; nem szólok a keserű perczekről, szemrehányásokról, melyeket egymásnak okozánk; nem akarom vizsgálni, hogy a korai erőlködő oktatás hány fogékony gyermeki lelket tehetett semmivé, hisz ezeket t. pályatársaim saját tapasztalataik alapján amugy is kitalálhatják, hanem e helyett egész határozottsággal kimondom, — eddigi tapasztalataim alapján — hogy e vékony eredmény nem a sokak által felhányt túlterhelésben, hanem *fejletlen 6 éves tanköteleseink korai oktatásában rejlik.*

És itt újból fel kell vetnem a kérdést, hogy mikor és hol kezdjük hát az oktatást, — főképp falusi népiskoláinkban — hogy mindezen lényeges bajoknak, melyeket felemlíték, eleje vétessék?! Megmondom ezt is a gyakorlatból, saját tapasztalataim alapján s ez: *hogy várjuk meg minden gyermeknél a lélek kellő fejlettségét, a tudomány ébredését.*

Nem ütközik-e várákozásunk ministerialis törvényeinkbe, sőt azzal teljesen egybevág az általam javaslandó alakban, mert nem úgy akarom a lélek ébredését bevárni, hogy a gyermek ha 8—10 évig nincs olya fejlődve, ne legyen tanköteles iskolába járó, hanem oly formán, hogy a tankötelezettség kezdődjék meg a 6-ik évvel, de az arra fejletlenek külön választva az erősebb elméjüektől, egy évig az előkészítő osztályban ma-

radjanak, tehát a gyengékből — a falusi népiskolákban — állíttassék fel az előkészítő osztály.

Én már néhány éve gyakorlom ezt s mondhatom, hogy nem vallottam kárát. A mint növendékeim feladatnak az első tanévre, megkezdem velük a beszoktatást, melyhez nagyon alkalmas eszköz a beszéd értelem gyakorlat, számlálás tapsra, hang választás és szótagolás ütemszerűleg stb., melyeket minden gyermek szeret változatos összealkotásuk miatt. Ez előkészület alatt folytonosan figyelemmel kísérem növendékeim fejlettségét, értelmességét. A melyekről aztán észlelem, hogy elég erősek a tananyag felfogására. azokkal haladok, a többiek pedig úgy 4—5 heti előgyakorlat után, — mely rájuk nézve próbaidőszaknak is nevezhető, — elkülönítem tőlük s ez időszakon túl a beszéd és ért. gyakorlatokban együtt, az írva-olvasás és számtanban hol elkülönítve, hol együtt tanítom, csak akkor kérdezve, az együtt tanításnál valamit tőlük, ha a dolog tudását ujj fenntartással jelzik. Ily eljárással még az egy tanítóval bíró iskola tanítójának sincs több dolog róva a vállára mint azelőtt s egy év mulva bizonyosan erőteljes, fejlett I-ső osztályosai lesznek, míg az okvetetlenkedő előbbre vitel által a fennebbiekhez hasonló eredményekhez juthat.

Természetesen jobb volna e helyett *egy-egy gyermekert*, *egy-egy kisdedóvoda*, vagy plane *egy-egy Fröbel intézet* minden községben, de ha nincs, s még reménységünk sincs ahhoz hogy lesz; legjobb így segítenünk a bajon.

Hogy a lélek ébredésének bevarását, a lényegesebb bajok megszüntetésére, elégségesnek tartom, s minden jót ettől várok, nagy okom van reá. Ugyanis ezelőtt 6 évvel két 6 éves tanköteles került fel iskolába, kevés idő alatt tapasztaltam, hogy az egyikben nagy a játékhajlam, vágyik a szabad lég után s úgy találja magát az iskolában, mint egy kalitkába zárt madár, a honnan ha kiszabadult a rövid szünetekre, övé volt az élet, tombolt az öröm miatt széles jó kedvében.

A másik mérsékeltebb véralkattal bírt, méléző, hallgatag természettel. Az elsővel virgoncz, vad természete miatt nem igen boldogulhattam, de ő sem velem, mi zabolátlan természetének kiállhatatlanná vált s egyszer csak azon kezdte, hogy kimaradt az iskolából. Szülői a midőn vissza akarták oda terelni és szép szerével, sehogy sem mehettek semmire vele, oda adták egy cselédnek az ölibe, hogy erővel is felhozza. Ezzel aztán — a mint később meghallottam — a lett, hogy az úton a cseléd szemeit szinte kikaparta s összeharapta, úgy hogy ez kénytelen volt szabad utat adni neki. Ez eset után a szülői más községbe költözvén, tanácsot kértek tőlem, hogy mit tegyenek vásott, rossz gyerekekkel? Én azt ajánlottam, hogy hagyják őt még egy évig szabadon futkározni. Úgy is lett, de egy évi futkározás után felébredett benne a tudvány s hozzá fogott a tanuláshoz. Rövid idő alatt nagy könnyedséggel tanult meg írni, olvasni, számolni s az év végén osztályában az első helyre érdemesítettetett. Középtanodába kerülvén, ott is megtartotta e helyet s tartja máig is. Tanul mint a villám, gyorsan, könnyedén. S mi lett a másikkal? Szelid hallgatag természete lévén, mindig figyelt a tanításra s így mindig ragadt reá valami s az I-ső osztályt nagy nehezen, vékony sikerrel végezte. E vékony eredmény eléréséhez is apja otthoni szorgalmas tanításával jutottam, a ki fiából jókor tudóst akart faragni.

Gyenge maradt ez tovább is az egész tanuló élet

alatt. Vajjon nem lehetett volna-e ebből is, — az oktatás kezdetének kellő idejét bevarva, — egy kitünő tanuló mint amaz első?! Nem állítom határozottan, — mert hiszen nem áldott meg az isten mindenkit egyforma lelki tehetséggel, — de annyit mondhatok, hogy ez s az ehez hasonló körülmények vezettek engem azon gondolatra, hogy az oktatást a lélek kellő fejlettségénél kell kezdeni, ha azt akarjuk, hogy a hazának alapos műveltséggel bíró fiaikat neveljük.

Tegyük meg tehát kötelességünket s törekedjünk főképp arra, hogy a gyakorlatilag jónak bizonyultak, meghonosítottassanak iskoláinkban, mert azt mondják, hogy egy lat gyakorlat többet ér egy mázsza elméletnél.

Orbán Endre.

A betegségeket okozó apró szervezetekről és a védő oltásról.

(Folyt. és vége.)

A kísérletek ismertetése után lássuk most, hogy miféle gyakorlati haszon vonható az előadottakból? Jenner volt az első, ki a mérget „the grease of the horse“ nevezte el; ma már jellemzőbben „horse-pox“-nak nevezik. E mérge a szarvasmarhákra átváltoztatva mérgező erejéből annyit veszít, hogy veszedelem nélkül átoltható az emberekre. Az ebdűh mérge házi nyulakról és tengeri disznókról és más e célra kísérletileg használt állatokról átvéve hatásosabb lett; de a majmokról való átvétel által meggyengült, így például egy az oltási sorban ötödik majomról kutyára átolított dühmégnek kórfogamzási idő tartama 58 nap volt. Ezen módszer által a kutyákon a védő oltás az ebdűh ellen ismerté lett.

A kísérletezést a következő módon lehet folytatni: Egy házinyúl bőre alá, vagy viszerébe valamely dühös majom nyult agyából oltunk, és ez már az oltási kísérletek sorában azon helyen van, hogy a mérge a házinyulakát nem pusztítja el. A második védő oltást már olyan házinyulából tesszük, mely az első kísérleti nyulból oltatott, és így a kórfogamzási idő csökkentve van. Pasteur kísérleteit a védő oltásra mindig olyan házinyulakából vette, melyeknél a kórfogamzási időszak négy hetős volt, és a további oltást az ebből beoltott házinyul nyult agyából folytatta.

A kísérletek azt nem eredményezték, hogy az ebdűh mérgét izolálni lehetett volna, avagy tenyészteni. Daczára ennek, a védő oltás eredményei fontosak, mert ha a mérget nem is lehet izolálni, de könnyen és szembezőkően ki lehet mutatni a védő oltás hasznos eredményeit. És éppen ezen eredmények indították arra a közoktatási miniszteriumot, hogy az oltási módszert vizsgálat alá vétesse egy bizottság által. Ezen bizottság jelentéséből közöljük a következőket: A bizottságnak 19 olyan kutyát mutattak be, melyek oltás által az ebdűh ellen védetteknek nyilvánítottak. Ezek közül 13-an ellenőrző próba tétetett trepanációs oltás által.

Ez a 19 kutya, 19 más úgynevezett ellenőrző kutyával hozatott össze, miután mindkét részről 5-öt—5-öt trepanáció által ebdűhvel oltattak be, 6-ot—6-ot az utczákról összefogdosott dühös kutyák mérgével, és végre 8-at a mentett kutyák közül, hetet az ellenőrzők közül az ebdűh intra venozus mérgével oltottak be.

Az eredmények a következők: az ellenőrző hat megharapott kutya közül hárman kiütött az ebdűh; a

hét intravenosus oltott ellenőrző kutya közül öt megdühödött; öt trepanatio által oltott kutya mind megdühödött. A 19 védő oltás által kezelt kutya közül egy sem kapta meg az ebdühet. Egy az utóbbiak közül még a kísérletezés alatt elpusztult hasmenésben. És annak bebizonyítására, hogy az elpusztulás oka nem a düh volt, nyult agyából trepanatio útján házinyúlakat és tengeri disznókat oltottak be. Ezek az állatok mind egészségesek maradtak. A vizsgáló bizottság második jelentése majd arra fog kiterjedni, hogy a védő oltás a kutyákat valóban mentessé teszi-e a düh ellen. Ez azonban még tudományos megbírálás tárgya lesz és a jövő títka.

Mielőtt tovább folytatnók a betegségeket okozó apró szervezetek ismertetését, hogy ezeket könnyebben érthetőkké tessük, vessünk egy néhány pillantást azokra, melyek a mindennapi élet színpadán szerepelnek, és a melyek az emberek egészségére éppen nem kártékonyak. Ilyenek első sorban a csirázó gombák, melyeket rothasztó, élesztő és erjedő bacteriumoknak is neveznek. Ezen gombák hatásában több a haszon, mint a kár. A gombák a világon mindenütt előfordulnak, úgy hogy ezekre talál azon magyar példabeszéd, mely így hangzik: „annyi mint a gomba.”

Hatásuk leginkább abban nyilvánul, hogy minden szerves testet, mely a levegőnek ki van téve, ha ezen gombák csirmagvai réá jutnak, rövid idő alatt rothadásba hoznak, mert szaporodásuk rendkívül nagy. E gombák rontják össze a szárított és beőzött gyümölcsöket, borokat stb. Hatásuktól és pusztításuktól nem csak a gazdasszony, hanem a borkereskedő és serfőző is egyaránt óvakodik. A gombák azonban hasznat is hajtanak, a mennyiben az eczet erjedését előidézik, továbbá működésök folytán változik át a tej sajtá; e gombák által jutunk fontos táplálékunk a savanyú káposzta és az eczetes ugorkához. Élesztő és erjesztő gomba nélkül, melyek a szőlő nedvében, és a czukor és keményítő tartalmu gyümölcsökben nagy mértékben fordulnak elő; igen sok italt, melyek a mindennapi élet szükségéhez tartoznak, nélkülözünk kellene. A sör és bor, valamint a borszesz ismeretlen lenne előttünk.

Ennyit mondhatunk azon apró szervezetekről, melyek hasznunkra vannak. De van ezeknek egy más osztálya is: a hasadó vagy betegségeket okozó gombák. A legközelebbi időben a tudomány fellebbentette a titokteljes fátyolt ezen apró, bacteriumoknak nevezett, kised lények életéről. Dämonicus hatalmak, rettegésel töltik el egész valónkat, mert ha szervezetünkbe behatolnak, az emberi élet és halálnak ők az urai.

Évezredek óta a járványos betegségek az emberiségből százezereket ragadtak el. A biblia említi a belpoklóságot, az ókori időktől jelen századunkig is gyakran fellépett pestis. E két nyavalya az emberiségnek valódi ostroma. A ragályos betegségeket a középkor vallásos eszméje az isten haragjától származtatta; imádkoztak és verekedtek, hogy isten büntetésétől szabadulhassanak. Hasztalar volt minden, a ragály százezereket ragadott magával. Igaz ugyan, hogy napjainkban is itt-ott felüti fejét a ragály, a XIX. század is adózik emberélettel, typhusnak, vörhenynek, choleraanak stb. más ragályos betegségeknek; de a felvilágosodás előnyét nem tagadhatjuk meg. A nagyító üveggel való vizsgálatok szemünk elé állítják ellenségeinket, melyeket ha egyszer megismerünk s a ragályok okainak tarthatunk, a védelem sem bajos többé. A betegségek okát s lefolyását már ismerjük. A különböző alakú s fajtájú apró szervezetek,

az emberiség legnagyobb ellenségei, ezek a veszélyes betegségek okozói és lefolyásuk irányadói. Az emberiségre nézve a természettudományokkal való foglalkozás legnagyobb előnye, hogy ezen apró szervezeteket felfedezte, működésüket vizsgálata tárgyává tette. E vizsgálatok terén csaknem naponként újabb görcsövi felfedezéseket tesznek. Ilyenek ismertetésével főleg orvosi szaklapokban folytonosan találkozunk. A hasadó gombák, mint betegség okozók, a fő vizsgálati tárgyak.

A bacteriumok a legkisebb és legegyszerűbb lények, melyek görcsövel is csak 700–1000-szeres nagyítás mellett láthatók; ekkor átmérőjük 1–2 millimeter. Súly tekintetében 636 millió apró szervezet tesz ki 1 gram súlyt. Alakjuk különböző, majd kerek, és ekkor mikrokoccusoknak nevezik, vagy hosszukás hengeres és ekkor bacillusoknak, és ha pödört vagy görbült, akkor a nevök spirochäeták. Szaporodásuk rendkívül egyszerű. Minden egyszerű sejtből álló apró szervezet egy bizonyos idő mulva két hasonló sejtre oszlik, mely életképes és a további elválásra alkalmas, az osztódás szakadatlanul tovább, a végetlen mennyiségig halad. Szaporodásuk rohamosságáról képzetünk lehet, ha elgondoljuk, hogy azon hőmérsék mellett, melylyel az állati szervezet rendszeren birni szokott 20–25 perc alatt számuk megkétszereződik. Ebből el lehet képzelni, hogy egy nap alatt mire szaporodhatnak. És éppen ez a nagy szaporodás az, a mi pusztító hatásokat hatványozza. Az igaz, hogy fajaik számosak; de egy dologban csak nem mind egyeznek, hogy ellenállási képességek a legtöbbször bizonyos körülmények között szembetűnően oly nagy, hogy kiríthatatlannak lehet mondani.

Az újabb orvosi tudomány a legtöbb ragályos betegségeket ezen apró szervezetekkel hozza összeköttetésbe. Miféle körülmény vezetett ilyen elmélet felállítására, és mi módon lehet a fennebbi állítást bebizonyítani? A bizonyosság a mikroszkop. A typhus betegség egy neméni — febris recurrens — a vérben mindig élősdieket találtak.

Obermeier az orvosi tudományban halhatatlan érdemet szerzett magának; mert ő volt az első, ki a typhus betegek vérében felfedezte a pörge és pödört rugó alakú apró szervezeteket, melyek a betegség tartalma alatt mindig jelen vannak és azonnal eltűnnek, mihelyt a betegség megszűnik. Ezen észlelést szorgalmasan ellenőrizték, és mindig ugyanazon eredményeket nyerték, azaz ugyanazon alakjait az apró szervezeteknek ugyanazon sajátsággal és a typhus betegség következményeivel.

Háboru idején, hol sok sebesült összekerül és a sebek tisztán tartására nem fordítanak kellő gondot, a sebváladékban megszámlálhatlan mennyiségben kised gömbalaku apró szervezetek, az úgynevezett mikrokoccusok lépnek fel, az ellenőrzésnél ezek ismét ugyanazon változatlan eredményt szolgáltatják, és bizonyos, hogy csak a tisztátalan sebváladékban fordulnak elő. A közelebbi időben Koch tanár a tüdővészések köpéseiben és a tüdővészések tüdőiben, a gümőkben, a vesékben nagy mennyiségű jellegző bacteriumokat fedezett fel, melyeket tuberculozus baccilláknak nevezett el. Ez utóbbi felfedezés volt a mikroszkopia terén a legtöbb vitára szolgáló tárgy, melyben megint a végeredmény nem tudható, hogy mi lesz.

Tudva van, hogy azon veszedelmes torokbaj, mely dipteritis név alatt ösmeretes, s különösen hazánkban is számos fiatal reménydús egyénnek az életét oltotta ki, egy kis golyó alakú bacterium által támad, mely kezdetben a torok nyákhártyájára tapad, és ide, vala-

mint a lágyszájpadra települve, rohamosan szaporodik s az egész emberi test minden részében vérmérgezőleg hatva föl, szövetet rombol, a gyúladás útján terjed és végre a halállal végződik.

Az állatok között néha nagyon pusztít a lépfene — anthrax — mely még az emberekre is átragad ezen betegségnek okozó kisdud, pálcza alakú apró szervezetek. Vannak még más betegségek is, melyeknek okozói a baccillusoknak nevezett apró szervezetek.

A microscopicus vizsgálatoknak azonban még nem sikerült minden ragályos betegségnek az apró szervezetet felfedezni, egyfelől mivel a vizsgálati módszerek még nem tökéletesek, másfelől az apró szervezetek alakváltozásait még titkos homály fedi, további akadályul szolgál még az is, hogy az elhalt testen az apró organismusok nagyon gyorsan maguk is elpusztulnak, és éppen akkor szűnik meg hatásuk és tevékenységök, midőn feltalálásuk, talán létezésök feltételéről a legbiztosabb felvilágosítást adhatná. Mindazonáltal nem vagyunk már messze azon időponttól, mikor a tudomány kimutathatja, hogy csaknem minden ragályos betegségnek az okozója, melyik fajlagos bacterium.

De mi úton lehet megbizonyítani, hogy a ragályos betegségeket az apró szervezetek idézik elő és terjesztik? A kísérleteket legelőbb is azzal kezdték, hogy a lépfenés bacteriumokat állatokba oltották, melyek a vérben tömegesen szaporodtak; az állatokon a lépfene kiütött, és ebben el is pusztultak. Legújabbban Koch tanár folytatva az állatokon a kísérleti oltásokat a tüdővész betegek köpéseiben bacteriumokat vett észre, és ezeket háziyulakba oltotta be; ez oltás az állatokon tüdővész eredményezett. De mi más eredményez a védő himlőoltás? Ennél is egy módosított himlőbetegséget oltanak be, melyben még az okozó bacterium ismeretlen; de méltán gyanítható, tehát el van ezzel az érve, hogy állatról a mikro organismus emberre átplántálva, pusztító erejéből vesz, és csak szelidebben lefolyó betegségeket eszközölhet, melynek eredménye az, hogy a ragály a járvány alkalmával ha egészen mentesen nem is hagyja a védoltottakat; de mindenestre ezeknél a betegség lefolyása nem olyan veszedelmes. A védő oltás tehát csálhatatlan oltalom.

Azon kérdést is felvethetné valaki, hogy az apró szervezetek melyik úton juthatnak be az emberi testbe. Felelet erre, hogy az emberi test felületén egyetlen hely sem létezhetik, mely ment lehetne a fertőzéstől. De a fertőzés legtöbbször a gyomor és bélsatorna útján történhetik. A fertőző apró szervezeteknek temételen mennyisége jut ezen szervezetekbe. Azonban azt sem lehet eltagadni, hogy a gyomornedv sajátosága és más körülmények arra is befolyanak, hogy egy nagy része ezen fertőző anyagoknak a gyomorban megsemmisül, a mit abból is könnyen megérthetünk, hogy mi számos oly anyagot eszünk meg, és így gyomrunkba juttatunk, melyek a kártékony apró szerveknek milliárdját tartalmazzák; ilyen például a sajt, savanyú káposzta, savanyú tej, romlott víz stb. s mégis nem mindig tartalmaznak ezek éppen olyan mennyiségű, vagy éppen az életre kártékony apró szervezeteket, vagy ezen parányi testek a bélsatornában nem juthatnak azon kedvező körülményhez, hogy mértéktelen szaporodási képességök egész valójukban nyilvánulhasson.

Az apró szervezetek felvételére és tenyészésére nem lehet kedvezőbb talaj a tüdőszöveténél, és a leggyakrabban az apró szervezetek a lélegzés alkalmával

a tüdőbe bejutnak. Még az olyan ragályos betegségeknél is, melyek tüneteiket a külső bőrön jellegzetetik, a fertőzés létrejöttét legkönnyebben a tüdő útján értelmezhetjük. Könnyen gondolható és magától érthető is, hogy a testen olyan sértések, melyek a felbört nagyobb területről lecsupasztják, vagy horzsolják, ezzel együtt tárt kaput is nyitnak az apró szervezetek befogadására. Miután az apró szervezetekről annyit beszéltünk és veszedelmességüket igyekeztünk feltüntetni, önkéntelenül az a kérdés merül fel: hát mi az oltalom ellenök? hogyan védhetjük magunkat pusztító hatalmuk ellen?

Valahányszor a tudomány a veszedelmet felfedezte, mely az emberiségre kártékony volt, egyszersmint a védelemről sem feledkezett soha meg.

És ezzel el is értünk azon ponthoz, hol az egészségtan feladata kezdődik.

Az apró szervezetek ellen csak egy fegyverrel lehet eredménnyel küzdeni, és ezen fegyver a fertőtlenítés. Mindazon szerek, melyek az erjedést és rothadást megakadályozhatják, a legjobb fertőzést akadályozók is. Ezek között első helyen a jelen század találmánya a Carbol-sav áll, mely a bacteriumokat és csirmagjaikat oly biztosan öli: továbbá felemlíthető a Salicylsav, melynek előnye az előbbi felett, hogy szagtalan, és az ételekre nézve is a legjobb conserváló szer; ezután a kénes sav chlorzink, fémangansavas kali stb., ez utóbbiak bármily kitűnő szerek is, de laikus kézre nem bízhatók.

Ezekkel akár edényeket, ruhákat és butorokat szakszerűen kell fertőtleníteni. Szobáink levegőjének fertőtlenítésére kisdud készülékeket használnak, mely által a fentebb említett anyagok bármelyike gőz alakúvá változtatva át a szoba levegőjét tisztítja és fertőtleníti. A szoba levegőjének fertőtlenítését kiválóan ajánljuk mindazoknak, a kiknek maguk és embertársaik egészsége szívükön fekszik. A legjobb és legolcsóbb fertőtlenítő szer a hő, vagy jobban mondva a forrási hő, mely minden élő lényt megsemmisít. Ebből a szempontból védhető a nagyobb városokban a halottak megégetésének czélszerűsége. Az életben a legelső, és az emberiség jóllétének fő kelléke az, hogy megtanítsuk arra, hogy mi árt egészségének, és hogy kerülje a fertőzött helyeket, hol lázak, typhus, cholera himlő stb. ütötte fel tanyáját. Ha a nedves lakástól ovakodunk, már eltávolítottuk magunktól a veszedelem egy részét.

Dr. Bartók István.

IRODALOM.

Dezső Lajos: Olvasókönyv az elemi népiskolák III—IV. osztályai számára.

A sárospataki irodalmi kör, mely e könyvet is kiadta, nagy szolgálatokat tett már a népoktatásnak számos kiadványai által, melyek, ha nem mind egyenlő értékűek is, de nagy elterjedésnek örvendenek.

A kezünkben levő könyv kemény kötésű, nyolczadrét ív alakú, 310 lapra terjed s ára kötetlen 53, kötve 60 kr.

Az „Előszóbból“ megtudjuk, hogy a szerkesztő e könyv feladatául az értelmes olvasásban való gyakorlás után a kedély és nyelvképzést, a népies nyelvkincs birtokába való bevezetést tekintti; a nyelvtant az itt adott anyagok alapján akarja tanítani. A 202 olvasmányt beosztja a két osztály között azon elv szerint, hogy mindkettőben legyenek könnyebb s nehezebb darabok vegyesen. Kimondja, hogy a

III. és IV. osztály egyesítését a kettő tanczéljának, ugyanazonos volta megengedi, az osztatlan iskolánál szükséges időnyerés szempontja pedig sürgetőn követeli: ezért adja hát ő egy könyvben mind a kettő tananyagát s az egyes olvasmánydarabok kezelésének általa megállapított sorrendjéből a III. osztály számára jelölteket az első évben, a IV. osztályéit pedig a második évben veszi elő. A nyelvtan tanításához 20 fejezetben ad példabeszédeket, első felét a III., a másikat a IV. osztály tananyagához; az olvasmány után mintául kérdéseket tesz a fogalmazás sikeresebb készíthetése végett s minden darab után — útmutatóul — nyelvtani feladatok olvashatók.

Az olvasmányok nyolcz szakaszra oszlanak: I. Pél-dabeszédek, közmondások; II. Talányok, adomák; III. Mesék, elbeszélések; IV. Mondák, történeti jellemvonások; V. Földrajzi képek; VI. A természet köréből; VII. Ember-világ; VIII. Vallásos hangok.

E könyv tartalma — mint látszik — szintén encyclopedikus, mint magyar Olvasókönyveink legnagyobb része. Az összefüggés tehát az ismeretek közt egyrészt s a viszony az ember és a körülré levők közt más részt szépen, világosan feltüntethető; nó de ez nem előnye, nem kiváltsága, mert e tekintetben a legáltalánosabban használt: Gáspár-féle Olvasókönyv — többé kevésbé — osztozik vele; az pedig, hogy a Gáspáréban levő „Miért“ című természettani cikksorozathoz hasonló természettani képek igen csekély számban foglaltatnak benne: szerintem hátránya. Be kell vallanom azonban, — és szívesen teszem — hogy egyetlen reália sincs, mely szakszerűen, szárazon volna feldolgozva; mindenik hat a kedélyre is, mindenik vonatkozásba van hozva az emberrel: és ez nagy előnye; e szempontból csak a Gyertyánffy és társai-féle Olvasókönyv versenyezhetik vele. Ugyanez a nemzeti nevelésre, a tősgyökeres magyar nyelv és gondolkodás-, érzés-, cselekedésmód elsajátítására szintén nagy súlyt helyez s e czélból a népköltészet és irodalom virágait szintén fölhasználja. Dezső L. azonban — bár czélja s anyaga könyvének nem új — sok tekintetben haladást jelez. Nem ad egy darab történetet, hanem ad történeti mondákat s jellemvonásokat, és így a történelmi ismeretek mellett nevel hazafiságra, nevel erkölcsiségre. A példabeszédeket nyelvtani szempontból rendezí s megmondja, melyik szakasz micsoda nyelvtani anyagnak szolgálhat alapul. Minden olvasmány után ad feladatot s ez által nagyban könnyíti a tanító munkáját, de nem egészen, mert nyelvtani feladatot igen sokszor (nem mindig) mást kell jelölni a III., és mást a IV. osztály számára

Dezső L. a III. és IV. osztály Olvasókönyvét egy kötetben nyújtván, az osztatlan népiskolának szolgálatot tett. Sokkal többször gyakorolja így az olvasást a tanuló, mint eddig, mikor külön volt a két osztály; sokkal többször foglalkozunk így velök közvetlenül, mint eddig tehettük.

Szerintem egyetlen, a többi olvasókönyvvel közös hibája, nagy hibája, hogy az olvasmányokat képtelen összefüggő, folyton előre haladó módon rendezni. Mint a beszéd és értelem gyakorlatok anyagát lehet így rendezni, hogy egyik a másikhoz fűződik, egyik a másik után természetesen következik: úgy lehetne itt is, ezt szerencém látni itt is.

Olvasmányai közül elhagynám a 66-at, Bolond Jankót, mely aligha kedély-képző; az 55. olvasmány két utolsó sorát: „Ugy kell a kis nyulaknak, Szót miért nem fogadtak“ szintén elhagynám, mert bizonyos káröröm nyilvánul benne. A 144. olvasm.: „Mit ér a jó nevelés“ sokkal szerencsétlenebb, mint a Gáspár-féleben levő „Jancsi, kapd le a süveged!“; a 83.: „Szilágyi Erzsébet“, Tóth K. ismert költeménye csak kihagyásokkal üti meg a paedagogiai mértéket. Sajnosan nélkülözünk a szintén Gáspáréban levő: „A

koldus és három fia“ cz. olvasmányhoz hasonló, mely munkásságra, a látszólag csekélységek fölhasználására, takaró-kosságra intene.

Egyébiránt csak gratulálhatok szerzőnek, ki ily munkát állított össze s ismételtelen ajánlom ez Olvasókönyvet kartársaimnak, különösen azoknak, kik osztatlan népiskolában működnek.

Ujfalussy.

Magyarország tanítóihoz intézett felhívás az Eötvös-alap érdekében.

Igen tisztelt kartársaink! Az Eötvös-alap új alapszabályait a vallás és közoktatási minister úr ő Nagyméltósága megerősítvén, a II-ik országos tanítói gyűlés által kiküldött Eötvös-alap gyűjtő és kezelő országos bizottság f. é. augusztus 19-én Ngs. Békey Imre úr elnöklete alatt megalakult és az alap ügyének gondozását az egyetemes tanítói gyűlés végrehajtó bizottságának kezeiből a f. é. október 4-ikén, Ngs. Tóth József úr elnöklete alatt tartott közös ülésen átvette. Az Eötvös-alap gyűjtő és kezelő országos bizottság működését azzal kezdte meg, hogy meghatalmazta a tiszt kart, hogy új szabályainknak a „Néptanítók Lapjában“ történő közlése után, azonnal intézzen az ország tanítóihoz egy felhívást, a melyben az igen tisztelt kartársakat a magyar tanítóegyesítők egyik legszebb intézetének támogatására buzdítsa minél hathatósabban.

Ennek okáért, miután most már az Eötvös-alap módosított és szentesített szabályait a „Néptanítók Lapjában“ novemberi számai közzé tették, tisztelettel alulírottak hivatalos kötelességünket teljesítendő, a következő kérelmekkel járulunk Magyarország tanítóihoz, a mi igen tisztelt kartársainkhoz:

Első sorban a tanítói egyesületek és testületek mélyen tisztelt elnökeit kérjük, hogy alakítsák meg egyesületeik és testületeik kebelében az Eötvös-alapot gyűjtő és kezelő egyesületi és testületi bizottságokat alapszabályaink 23., 24., 25. és 26. §-nak megfelelőleg, és küldjék be egyesületeik, illetőleg testületeik részéről azt a nyilatkozatot, hogy csatlakoznak-e az alapszabályok 4., 9. és 20. § értelmében az Eötvös-alap országos intézetéhez; miután miként az alapszabályok 48. és 49-dik §-ai előírják, az alapnak jótéteményeit osztó országos bizottságnak 1886-dik évi augusztus 20-diki gyűlésére, csak azon tanító-egyesületek és testületek képviselői hívathatnak meg, az országos kezelő és gyűjtőbizottság elnöksége által, a melyek rendes tagjaik után a 10—10 krajczárnyi évi járulékot vagy a 100 forintnyi tagsági alapítékot az Eötvös-alap országos pénztárába minden levonás nélkül beszolgálták, a jótéteményeket osztó bizottság gyűlésének ülése előtt, legalább is egy hónappal.

Az egyes igen tisztelt kartársakat pedig arra kérjük, hogy addig is, míg az egyes tanítói egyesületekben és testületekben az egyesületi, illetőleg testületi Eötvös-alap gyűjtő bizottságok megalakulhatnak, ne feledkezzenek meg a kartársi szeretetnek és jótudásnak áldott intézetéről, az «Eötvös-alapról», hanem álljanak össze ketten-hárman és egymást lelkesítve kezdjék meg a gyűjtést az emberbaráti nemes lelkek körében. Bizottságunk minden egyes igen tisztelt kartársunknak küld gyűjtő ívet azonnal ha erre levelezési lap útján felszólítattik. Jó magyar népünk bizonyosan nem vonná meg filléreit az Eötvös-alaptól, ha volnának, a kik neki megmagyaráznák, hogy mi annak a czélja és ha elmondanák neki, hogy mennyi jót árasztott ez már a magyar nép leghívebb munkásainak szegényeire s azon reményteljes tanítógyermekre, a kik a felsőbb iskolákban készülnek elő arra, hogy nemzetünknek hasznos polgárai lehessenek. Tudjuk, hogy népünk nem áldozhat nagy összegekhez; de nem is ez kell, hogy Eötvös-alapunk áldatosan működhessek, hanem az, hogy évenként egy-két krajczárral járuljon minden egyes szülő a néptanítóegyesítők legszentebb ügyét gondozó intézethez. A szívesen nyújtott fillérekben Istenünk áldása van!

Eötvös-alapunkat most már a «Tanítók Országos Árvaháza» is igénybe fogja venni. Tiszta jóvedelmének egy részét az árvák fenntartására fogja fordítani! Egygyel több szent okunk van tehát arra, hogy igen tisztelt kartársainkat egyenként is arra hívjuk fel, hogy kik siessen legalább azt az egy forintnyi tagsági díjat minél előbb beküldeni Orley János urhoz, az országos Eötvös-alap pénztárnokához (Budapest, ösz-utczai iskola). Számadásainkat ezentúl is január vége felé fogjuk az alapszabályok értelmében lezárni és a jótéteményekre vonatkozó pályázatot ezután is feb. 2-dik napján hirdetjük ki, minek természetes következménye az, hogy azon kartársak, a kik a számadások lezárása után küldik be évdíjaikat, a megelőző évre nézve a hátrálékosok közé kerülnek, és hogy azok, kik még előbb az Eötvös-alapnak nem voltak rendes tagjai, csak az esetben tekintetnek a jótéteményekre jogosult egyéneknek, ha a pályázat ki-hirdetése előtt már beküldik évdíjaikat.

Mint rendkívül fontos intézkedést említjük fel az új alapszabályzatnak azon tételét, a melyek szerint 1. ha valamely rendes tag belépése után az alap jótéteményeit igénybe akarja venni, erre jogot szerzhethet magának úgy, hogy az első 1 forint tagságon kívül a 20 forintnyi tagsági tőkének első 5 forintos részletét is beküldi az Eötvös-alap országos pénztárába; 2. ha valamely népoktatási intézetben működött tanítónak, tanfelügyelőnek, tanfelügyelősegédnek, tanárnak, tanárnak, kised nevelőnek özvegye, árva vagy keresetre képtelen nyomorék utódja (gyermek) illetőleg ezek gondnokai be akarnak az Eötvös-alap tagjai közé lépni, ezt megtehetik, ha őket valamely tanítói egyesület ajánlja és a jótéteményekre jogot szerzhethetnek maguknak a fentebb közölt módon, habár férjük, illetőleg szülők nem volt is előbb tagja az Eötvös-alapnak.

Igen tisztelt kartársaink! A II-dik Országos tanítói gyűlés által kiküldött „Eötvös-alap” gyűjtő és kezelő bizottság ez alkalommal először fordul hozzátok esdő szózatával. Hallgassátok meg és vegyétek szívesen könyörgését! E bizottság nem a maga érdekében, hanem a magyarországi néptanítás ügyében fáradozik! Fülléreteket és testvéri jóindulatú közreműködéseket nem a maga számára, hanem a magyarországi tanítók jólétének emelése czéljából kéri. Az Eötvös-alap fő czélja az, hogy a kartársi szeretet által egyesítse nemzeti-ségi és felekezeti különbséget figyelembe nem véve azokat, a kik a népoktatásügy terén működnek a hazában, a végből, hogy megteremtse azt a kartársi közérzületet, mely segítséget nyújthat a gyermekeiknek nevelésében kimerült kartársaknak, s a mely gondozójává lehet a tanítói özvegyeknek, árvaoknak s a kiérdemült és nyomorult viszonyok közé kerülő kartársaknak.

Ki az közülünk, ki el merné mondani, hogy a kartársak segítő jobbja soha sem fog rá szorulni? Látott már a világ nem egy olyan embert, a ki az egyik nap még a boldog Jónak helyzetében volt, a másik nap már a nyomorral küzdő Jónak helyzetébe került. Tagadhatatlan ugyanazért az, hogy éppen a jobb anyagi körülmények között élő kartársak volnának arra hivatva, hogy filléreikkel segítsék az inséggel küzdő testvéreket, s azok özvegyeit és árvaikat; mert ha ők nem tesznek a kartársi szeretetből folyó kötelességeknek eleget, méltán megérdemlik, hogy megvesse őket a világ és elítélje őket az emberiséget elütő és nemesítő Teremtő!

Ámde igen tisztelt kartársaink! Ne bizzatok abban, hogy az Eötvös-alapot, a szerény körülmények között élő tanítók áldásos intézetét, majd azok az emberek fogják virágzásához segíteni, a kik jó módnak örvendenek, de nem ismerik a szegény bár becsületesebb ember aggodalmait. Oh! kevesen vannak azok, a kik még nem szenvedtek és mégis megértik a szenvedők fájdalmait és még ritkábban csik meg az, hogy nem veti meg a jobb sorsra emelkedő ember azokat a kik valaha vele együtt huzzák azt az igát, mely a száraz kenyérből sem nyújtott eleget.

„Ember segíts magadon s az Isten nem hágy el!” Ez a magyar néptanításnak is a legbiztosabb vára s a ki ezt nem látja be, halgatag valksággal van megverve s ugyanezért a kik Kartársainkat az Eötvös-alaptól eltiltják vagy elidegeníteni akarják, azok nem jóakarói sem a néptanítói karnak, sem a mi édes hazánknak.

Csak a tanítói kar ellenségei hirdethetik azt, hogy az Eötvös-alap (melynek jótéteményeit csak az a bizottság oszthatja ki, a melyben részt vehet minden egyes tanítói egyesület képviselője) akár párt, akár nemzeti-ségi, akár vallásfelekezeti érdekeket szolgál ezentúl is. A tények mást bizonyítanak! Csak a magyar nemzet ellenségei nem tarthatják kívánatosnak, hogy a haza érdekeit híven szolgáló elemek, a néptanítók, ne egyesüljenek testvéri szeretettel felekezeti és nemzeti-ségi különbség nélkül, azon czélból, hogy egymást támogatásuk a midőn a hazánknak művelt polgárokat igyekeznek nevelni s a nemzet napszámósaik szegénységét akarják takargatni és az inséget enyhíteni.

Az Eötvös-alapban egyesülő tanító-ság mindig örült annak, ha minél több oly jótékony intézet keletkezett e hazában, a melyek a Kartársak érdekeit mozdítják elő; de megkövetelte mindenkor viszont mindenkitől, hogy törekvéseit és céljait még a nemzeti-ségi és a felekezeti elemek is tiszteletben tartásuk és ne gyanúsítsák. Az Országos Eötvös-alap mellett megállhatnak a többi tanítói jótékony egyletek egytől-egyig mind, sőt kívánatos is, hogy fennálljanak és virágozzanak — ez volt eddigé az Eötvös-alap gondozóinak nézete.

Úgy vélekedünk, hogy ezt az irányt ezentúl is meg kell tartanunk. Hogy azonban minden fajta megtámadással szemben fényesen megállhassa az „Országos Eötvös-alap” intézménye a maga helyét, szükséges, hogy a magyar néptanítás jara sava ezt magáénak vallja és támogassa.

Egy igazán országos magyar nemzeti jótékony intézet támogatásáról és felvirágoztatásáról van a szó! Ki az, ki Kartársaink közül ehhez hozzá járulni ne volna kész, ha igaz szívből szereti kartársait, nemzetét és hazáját?

Mi bizzunk abban, hogy az ország tanító-ságának jobb része megért bennünket és nem hagyja tengődni sem az «Országos Eötvös-alapot» sem a «Tanítók országos árvaházát» és ezen reménységben

ismételve fentebbi kérelmeinket, maradtunk kitünő tisztelettel az igen tisztelt Kartársaknak alázasatos szolgálai az országos Eötvös-alap gyűjtő és kezelő bizottság nevében:

Péterfy Sándor, elnök. Luttonberger Ágost, titkár.
Lederer Ábrahám, alelnök. Tanos Imre, jegyző.

Jeny József, ellenőr.

Örley János, pénztárnok.

V E G Y E S E K.

— **Meghívás.** A kolozsmegyei tanítótestület b.-hunyadi köre ez évi harmadik rendes gyűlését f. évi december 16-án (Szerdán) tartja meg Bánffy-Hunyadon, az állami iskolák helyiségében, melyre a tagokat és érdeklődő közönséget tisztelettel meghívjuk. Tárgysorozat: 1.) Elnöki megnyitó. 2.) Mult gyűlési jegyzőkönyv felolvasása és hitelesítése. 3.) A körhöz intézett iratok felolvasása és elintézése, 4.) A kör tagjainak számbavétele. 5.) Évi jelentés. Előterjeszti Kovács Dániel. 6.) Tisztújítás. 7.) Vitatétel Szentgyörgyi Lajos által előadva. „A tulajdonképeni irva-olvasásnál van-e szükség a levőben való iratásra.” 8.) Felolvasás Kovács Dániel által. «A magyar nyelvtan tanításának módszeréről.» 9.) Nyilvános tanítást tart Berkesi J. k. a. Ezt követi a bírálat. 10.) Jövő gyűlés tárgysorozatának megállapítása s jegyzőkönyv hitelesítése végett bizottság kiküldése. 11.) Indítványok. Kovács Dániel, köri jegyző.

— **Felhívás Magyarország tantestületeihez!** Az 1884/5. iskolai év végével az iskolai takarékpénztárak intézménye hazánkban a 10-ik évi jubileumát ünnepli. Az eredmény azt mutatja, hogy ide nem számítva azon összegeket, a melyeket a gyermekek, vagy ezek szülői az iskolai év alatt különböző szükségletek fedezésére kivettek, és összeadva az évenként benmaradt összegeket, ezen iskolai év végén 119,339 tanuló megtakarított 773,000 forintot. Figyelemre méltó tünemény! Tagadhatatlan, hogy az iskolai takarékpénztár nélkül 119,339 gyermek nem ismerkedett volna meg a takarékos-sággal, és 773,000 fit nem lett volna megtakarítva, hanem könnyelműen elpazarolva nyalánságra, csece-becsére, játékra, sőt pálinkára és szivarra. Az eredmény összeállításához szolgált 517 iskolától nyert tudósítás, (174 szintén bejelentett iskolától nem érkezett kimutatás) mely iskolákban 775 tanító és tanítónő kezelte a takarékpénztárt. Ezek a hazának önzetlenül hoztak áldozatot! Ők nem kimélve időt és fáradságot, és viselve a felelősség súlyos terhét, részesei a szép diadalnak, és mi csak sajnálatunkat fejezzük ki, hogy hazai tantestületeink közül nem legalább tizszer annyian vesznek részt az Eötvös intézmény szélesebb téren való terjesztésében. Hiszen most már alig elenyezheti valaki józan ésszel az intézmény áldásteljes voltát! A legmakacsabb kételkedő is megtér, ha azon 2000-re menő tudósítást olvassa, mely levéltárunkban őriztetik! E tudósítások egyhangulag csak dicsérettel emlékeznek meg azon jó hatásról, melyet intézményünk úgy a gyermekekre, mint a szülőikre gyakorolt. Felkérjük tehát hazánk tantestületeinek minden tagját, hogy ezen már oly jónak bizonyult intézményünket hazafias készséggel felkarolni és melegen pártolni, némkülönbön a keresztültitelben erélyesen közreműködni, azaz iskolájában vagy osztályában a megállapított iskolai takarékpénztárt vezetni szíveskedjék. Megjegyeztetik, hogy szakosztályunk alelnöke, Weisz B. Ferencz a megkezdéshez szükséges nagy- és kis íveket ingyen szolgáltatja ki. Hiszem, hogy e felszólításunk megfelelő általános rokonszenvre fog találni, és azon reményben, hogy így elterjedve, gyümölcsöző, hazánkat gazdagságra és boldogságra vezető leend. Maradok igaz tisztelettel Budapest, november 26-án 1885. Az országos m. gazdasági egyesület nevében: *Korizemics László*, s. k. alelnök.

TARTALOM: Pestalozzi mint atya. *Tasnádi Imre*. — Hat éves tanköteleseink oktatása falusi népiskoláinkban. *Orbán Endre*. — A betegeket okozó apró szervezetekről és a védő oltásról. *Dr. Barabás István*. — Irodalom: Dezső Lajos olvasókönyve; ismerteti *Ujjfalussy*. — Magyarország tanítóhoz intézett felhívás az «Eötvös-alap» érdekében. — Vegyesek.